

ORIZONT

REVISTĂ A UNIunii
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

DECEMBRIE 2024

NR. 12 (1712)

ANUL XXXVI

2 LEI

12

Revistă culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

www.revistaorizont.ro

35 de ani de la Revoluția din 1989

Memoria Revoluției la Timișoara Ziua de 17 decembrie 1989

O zi de sânge și foc

A fost greu să fac o selecție de fragmente din *Arhiva de Istorie Orală* a Bibliotecii Centrale Universitare „Eugen Todoran” din Timișoara pentru această pagină de mărturie menită să surprindă atmosfera zilelor de început ale Revoluției din 1989 și percepția lor ulterioară. Fiind înregistrate la distanțe diferite față de evenimente, ele arată cum memoria renunță treptat la amănuntele care dau repere spațiale și temporale, extrem de importante în 1997, când rănii și victimele sunt încă preocupate să dovedească că a fost așa cum povestesc, iar percepția evenimentului e ca ansamblu, urcat din memorie în istorie și generând istorie.

Fragmentele le-am selectat tocmai pentru a scoate în evidență acest balans între faptul trăit și conturarea unui context mai larg, între emoțiile intense și pline de derută și spaimă ale momentului și ruptura pe care Revoluția a transformat-o în generare a unei lumi în care libertatea să recapete valoare. Cu prețul unor oameni răpuși de dictatură, un sacrificiu nedrept și tragic. Regimul comunist a dezvăluit în acele zile cât de puțin contează viața poporului pe care pretindea că îl slujește. Și-a aservit instituțiile statului pentru a opri revolta. A încercat să ascundă crimele, să supraveghească cu orice preț. Cei care nu renunță niciodată la putere și disprețuiesc democrația, mai au o singură soluție. Cea pe care au aplicat-o în 1989. Cei care nu vor să ne întorcem aici au nevoie să creadă și să aperse o lume liberă.

Interviul Aurorei Dumitrescu cu Daniel Vighi îl puteți citi integral, la fel ca pe un alt interviu, cu Traian Orban, pe *Lumilaintersectii.ro*. Interviuurile cu Marie-Jeanne Bădescu și Alexandru Radovan vor apărea integral în cartea Simonei Adam, *Timișoara lor, Timișoara noastră*, aflată sub tipar la Editura UVU. (Smaranda Vultur)

Vasile Bărbat (1937 – 2020), interviu de Adrian Onica în 1997.

(...) Autoritățile au reușit să controleze evenimentele din 16 decembrie, însă, a doua zi, în 17, zvonul s-a împrăștiat și tot mai mulți oameni au ieșit în stradă. Eu în după-amiaza zilei de 17, fiind invitat la o familie de maghiari la Dumbrăvița, prieteni de familie, le-am făcut o vizită împreună cu soția și cu fata cea mai mică. Fata mai mare lucra. Când ne-am întors de-acolo, era în jurul orei 17, în loc să mergem acasă, am zis să mergem și noi să vedem ce se întâmplă, să luăm pulsul la fața locului. Și-atuncea am venit, am oprit mașina pe o stradă laterală care dădea în Piața Unirii și ne-am îndreptat dinspre Piața Unirii înspre Piața Libertății. Se simțea în atmosferă o tensiune morală extraordinară. Un elicopter al armatei survola orașul; la acea oră izbucniseră o serie de incendii, în special pe actuala stradă Lucian Blaga. În acea stare de tensiune am venit în Piața Libertății pe jos. Am observat că străzile ce dădeau în Piața Operei erau blocate de militari echipați ca de război. Ce m-a surprins la acești militari a fost vârsta, se vedea că nu erau militari în termen, ci erau oameni la 40-50 de ani. Ardea chioșcul

de ziare din Piața Libertății, mai erau câteva autoturisme răsturnate, unele ardeau.

Neavând posibilitatea să trecem spre Piața Operei, unde se auzea vuietul maselor, am făcut un tur al pieții Libertății, pentru că la ora 17, când am ajuns la capătul străzii Alba Iulia, a pornit o salvă de avertisment trasă de primul cordon de militari în direcția catedralei, urmată la câteva fracțiuni de secundă de o rafală de armă automată. Arma era mânăuită, am aflat ulterior, de un ofițer de la contrainformații, de la Unitatea Militară de tancuri.

Acea rafală de armă automată a fost trasă asupra noastră, eu am fost rănit, am fost atins de două gloanțe, soția a fost împușcată mortal și fata care a fost cu noi a fost numai ștersă de un glonte la mână și avea fularul găurit în câteva locuri de alte gloanțe. Am căzut în fața Comendurii de Garnizoană. A venit un civil, a mobilizat câțiva militari în termen care erau la poarta de intrare a Comendurii. Am fost transportat pentru prim ajutor la Spitalul Militar. Am fost pus într-o anticameră la sala de operații. Toată lumea se agita în jurul meu, să mă dezbrace. Când am fost dezbrăcat ca să fiu introdus în sala de operații, să mi se dea primul ajutor, la un moment dat, toată lumea s-a oprit din activitate, s-au retras, ca să revină peste câteva zeci de secunde și să spună „Domnule, trebuie să te îmbrăcăm din nou fiindcă condițiile de la Spitalul Militar nu sunt propice pentru o intervenție chirurgicală”. M-au dus la Spitalul Județean, n-am mai fost conștient cam de la jumătatea traseului de la Spitalul Militar la cel Județean. M-am trezit când era aproape terminată operația.

Am avut o operație foarte grea, am suferit o rezecție majoră de intestine, subțire și gros. Eu mai am vreo 80 de cm. de intestin subțire în mine. Fata mică, care m-a însoțit cu mașina până la spital, a fost lăsată în holul de așteptare. Ea avea 13 ani atunci, mamă-sa a fost adusă cu o altă mașină, dusă direct la morgă, au dezbrăcat-o și i-au adus fetei hainele și bijuteriile pe care le avea mamă-sa. Fata a adormit acolo pe un scaun. După miezul nopții, un medic chirurg care era de gardă, a observat-o, a luat-o și a băgat-o într-un cabinet stomatologic și acolo a dormit până a doua zi dimineața.

Traian Orban (1944-2024), interviu în 1997 de Adrian Onica

Am ajuns (de la Tormac la Timișoara) în 17 decembrie, în jurul orei 14, în zona hotelului Continental. La hotel era multă lume, era o masă de manifestații care huiduia și strigau diferite lozinci. Tot în zonă, lucru care m-a surprins, erau cordoane de militari în termen cu arma în mână, în zona dintre hotelul Continental și Banca Națională, iar în partea opusă, dinspre Bastion, erau cordoane de milițieni cu căști, scuturi și bastoane. În zonă, înspre Poșta Județeană am văzut niște tancuri și taburi militare care staționau. Într-un cordoane militare erau și ofițeri de armată și am văzut și civili în haine de piele care circulau și discutau în afara cordoanelor. Circulația tramvaielor era oprită și se scanda lozinci care entuziasmau lumea: „Libertate!”, „Jos Comunismul!”.

Se făceau apeluri către populație să se împrăștie, dar lumea nu s-a împrăștiat și a început un dialog între cordoanele de militari și manifestații. După jumătate de oră, un tanc a ieșit din spatele cordoanelor de militari înspre demonstrații încercând să-i împrăștie. Lumea s-a dat la o parte. Până la urmă, n-au reușit să-i împrăștie. Am văzut un cetățean care purta un dialog cu un ofițer. Acest om a fost reținut și l-am văzut cum a fost lovit bestial cu paturile de pușcă de către militari. L-au bătut până a căzut la pământ. Am aflat ulterior că acest om a scăpat.

Militarii, milițienii au încercat din nou să împiedice manifestații, noi ne-am retras înspre Piața Sf. Gheorghe, pe unde era magazinul Bega, am venit după noi. Se riposta cu pietre, cu bucăți de obiecte. N-au reușit, dar apoi în masa de manifestații au intrat tancurile și taburile care veneau în viteză. Era o bătălie, noi cu mâinile goale și ei cu aceste mijloace. Nu se trăgea în perioada respectivă.

(...) Am ajuns în Piața Libertății în dreptul cofetăriei Macul Roșu. Niște indivizi au devastat cofetăria, au scos mobilierul pe linia de tramvai și i-au dat foc. Și consignația din piață a fost devastată, ieșeau oameni cu haine, cu aparate foto, cu televizoare și alte obiecte valoroase. Erau oferite manifestațiilor. Noi am refuzat să le

luăm. Am protestat, degeaba, ei își făceau treaba și dispăreau cu obiectele. În Piața Libertății au ajuns tancurile. Unul din tancuri a fost incendiat și s-a îndreptat în viteză înspre Piața Unirii pe strada Alecsandri în uralele mulțimii. Cordoanele de militari încercau să blocheze accesul în piață. Încă nu se trăgea. Am participat la blocarea unui tanc în Piața Libertății, niște tineri s-au postat în fața lui, au încercat să introducă diferite obiecte între șenile. Am pus mâna pe un cablu de remorcă de tanc, l-am introdus între șenile și i-am cerut unui tânăr să introducă în țeava de eșapament a tancului o cârpă, astfel încât s-a oprit motorul la tanc. Imediat, în uralele mulțimii, tancul s-a oprit.

În apropierea garnizoanei care se află în Piața Libertății erau niște autoturisme. Unul din ele a fost incendiat. Am aflat ulterior că erau autoturisme ale unor cadre militare din Divizia 18 care-și avea sediul în piață. După incendierea autoturismului a fost dat semnalul de începere a represiei. Era după ora 16,30 când au început să tragă. Erau gloanțe, probabil, de manevră, pentru că nu a fost nimeni rănit. Erau urale, mulți încercau să se retragă din piață. Am încercat s-o luăm spre Operă pe strada Alba-Iulia, dar venea o coloană de manifestații dinspre Operă, strigând „Libertate!”.

În piață s-au rărit. Am văzut câțiva reținuți. Nu voiam să plecăm din fața garnizoanei, strigam că „Armata e cu noi!”, „Jos, Ceaușescu!”. Aș vrea să vă spun că între 16 și 16,30 am discutat cu niște militari în termen. Mi-au spus că sunt în alarmă de la 5 dimineața. Erau înarmați, dar nu aveau gloanțe la ei. Le-am oferit țigări. Am observat după 16,30 că focul se întindește. Am văzut că din pereți sar bucăți de tencuială, semn că într-adevăr se trage cu gloanțe adevărate. Speriat, m-am retras în diferite imobile din piață. Am intrat din nou în piață încercând s-o iau înspre muzeu pe strada fostă Karl Marx, dar și de-acolo a venit o altă coloană de manifestații și-am văzut un ofițer agresat de manifestații, îl băteau.

Ne-am întors înapoi, tot în fața garnizoanei, unde, înainte de ora 17, au ieșit din garnizoana militară trei civili cu pistoale și trei bărbați îmbrăcați în mantale militare cu căciuli și cu automate în mână. Am văzut că dinspre sediul diviziei, unde se află statuia lui Decebal, se trage din balcon și de la fereastră, am văzut niște militari în termen care încercau să stingă un incendiu, o Dacie. La un moment dat, fiind la intersecția de la extremitatea Pieții Libertății cu Karl Marx (azi Lucian Blaga), am discutat puțin cu militarii și-am auzit că un militar a fost împușcat. Lângă mine a fost rănit cineva și m-am aplecat asupra lui să văd ce s-a întâmplat cu el. Sângea puternic și m-a stropit pe față și pe haine.

În același moment am fost împușcat în picior, înainte de ora 17. Am strigat, am leșinat de durere, m-am simțit purtat de niște tineri la o mașină și am fost dus la Spitalul Județean. Durerea a fost foarte mare când m-au apucat de piciorul rănit. Ei credeau că sunt lovit undeva la față, la cap, că eram plin de sânge. La spital, am fost dezbrăcat de haine, eram pe o targă, mi s-a dat primul ajutor, dar am fost lăsat pe coridor. Probabil erau urgențe mult mai mari. Pe coridoare, pe târși, în cărucioare, erau răniți, unii strigau, erau și morți acolo, ceva de nedescris. Veneau târși cu răniți de la mașini de salvare care aduceau mereu și mereu răniți. Am stat multă vreme, eram pe coridor, era frig, era iarnă.

Ardelean Gheorghe (n.1953), interviu de Adrian Onica în 1997

În legătură cu evenimentele de la Revoluție, așa-mi place să-i zic, pentru că așa cred, am participat de la-nceput. În 16 decembrie am fost în Piața Maria, am văzut cam despre ce-i vorba. Seara am plecat acasă. Nu s-a întâmplat nimic deosebit în ce mă privește. În 17, am fost de dimineață în Piața Operei, după aceea m-am dus la Dumbrăvița și m-am întors în jurul orei două și ceva. Atunci când m-am întors, în Piața Operei erau câteva sute de persoane, aveau mutre de copii, cred că au fost scoși din orfelinat, toți erau în treninguri. Mai erau niște tipi cu stații de radio, probabil că discutau între ei, îi puneau să spargă și aici și acolo și dincolo prin magazinele din piață.

Au spart iluminatul din parc, globurile alea ce mai erau acolo din fața catedralei. A durat câteva ore, așa, ne-am învățat pe-acolo. (Ce se întâmpla acolo?) Se scanda sporadic câteva lozinci. Erau niște tineri, vreo 20-30, care s-au strâns acolo și strigau „Jos, Ceaușescu!”, „Libertate!”. Mai mult stăteau în expectativă și se întrebau „De ce sparg ăștia?”. Și eu mi-am pus întrebarea „Ce au ăștia cu vitrinele?”. După aia, mi-am dat seama că spargeau ca să aibă motive să intervină. Așa s-a întâmplat și în cartierele mărginașe. Au venit, i-a adus cu mașina și-au început să

spargă, cu niște fierotanii, cum aveau magazinele gratii, băgau fiarele printre gratii și spârgeau.

Spre seară, s-au adunat mulți în piață. La un moment dat, am auzit focuri de armă. Am crezut că-i ceva înregistrat sau că se trage cu muniție de manevră doar ca să sperie lumea să plece acasă. Dar când am văzut că ies scânteii din ziduri și câțiva oameni au picat răniți, am încercat să plec acasă. Am mers până la intersecția cu linia de tramvai, lângă Spitalul Militar. Acolo era bar, militari erau în toate străzile, toate erau blocate cu 2-3 soldați. Nu te lăsau să treci. Am reușit să scap de-acolo și când am ajuns la linia de tramvai era un alt grup de demonstrații care strigau. Am înțeles că acolo, înainte, loviseră un băiat, un tânăr, îl împușcaseră acolo.

Am trecut linia de tramvai, m-am alăturat la grupul ăla să văd despre ce-i vorba. În timpul ăla am fost împușcat. Cred că soldații erau, din fața Spitalului Militar, în fața semafoarelor erau șase sau opt pe toată lățimea străzii. (Deci, soldații au tras?) Soldații trăgeau, nu mă poate convinge nimeni că a tras altcineva decât armata. Armata a tras. De fapt, asta am declarat și la Procuratură și la Procesul din Timișoara, tot aceeași poveste. Soldații au tras cu ofițerii lor. Bineînțeles că dacă s-ar dori s-ar putea afla și cine-a fost în perioada respectivă în dispozitivul respectiv, s-ar putea și tot.

(Unde ați fost rănit?) M-au rănit în piciorul drept. Am avut noroc, Dumnezeu m-a apărut, că a intrat și a ieșit, a intrat lateral și a ieșit prin spate, fără să-mi atingă osul. M-am dus la spital, m-au transportat niște tineri de-acolo. Ei au tot strigat, i-au înjurat pe soldați, au scandat „Soldați, pe cine apărați?”, „Jos comunismul!”, se încinseseră spiritele când au văzut că au început să tragă cu muniție adevărată. La Clinicile Noi m-am dus, nu era departe. Era ora cinci și-un sfert, cinci jumate, cam așa era. M-am dus la urgență, acolo am fost imediat dezbrăcat, pansat, dus în salon, era doamna doctor Balcea.

În data de 19 au venit niște securiști și or început să ne interogheze pe fiecare rănit, despre ce e vorba. Am fost și eu interog, acolo a fost domnul doctor Bárányi, actual senator sau deputat al UDMR. A venit și ne-a spus „Măi, copii, când vin băieții cu ochii albaștri aveți grijă ce spuneți, spuneți orice numai că ați fost la Revoluție nu spuneți”. Asta am și făcut. Am spus că am fost să îmi iau țigări, că nu știu ce, că am fost rănit întâmplător.

Asta a fost ca un rezumat. Bineînțeles că m-au întors pe toate părțile. Aveau sub 40 de ani, 30-35 de ani, cam așa aveau. Cam toți colegii mei de salon au trecut prin asta. În spital n-a fost nimeni agresat. În acea perioadă a venit actualul doctor Drăgoi. Ascultam Europa Liberă, aveam radio acolo. A apărut și un soldat acolo, un băiat tânăr de la Piatra Neamț, să ne păzească. L-am pus să se culce, am pus arma sub pătură, l-am acoperit. Am fost bine tratați de doctorii Bárányi, Rădulescu, Babușceac, Suci.

Daniel Vighi (1956-2022), intervievat de **Aurora Dumitrescu** în 2004

(...) Asta a fost în data de 17, pe la vremea prânzului, așa. Eu m-am temut în 17 dimineața că n-o să reia tot ce-a fost în 15-16 și că oamenii s-au răcorit. Și aia mi se părea prea puțin într-un fel și asta spera și partidul, pentru că toată noaptea a încercat să repare toate astea. Numai că spargerea a fost foarte mare. Și duminică și la Comitetul Județean, s-a reparat totul pe acolo în noaptea de 16 pe 17, pentru că sperau să fi fost o simplă izbucnire, cam ca la Brașov cu doi ani înainte. Deci o răcorire, așa, și atâta tot. Numai că am urmărit foarte atent exact din nou coagularea aceea decisivă din dimineața de 17 a solidarității asteia omeneste. Pentru că oamenii au aflat și s-au adunat extrem de multă lume, era om lângă om pe zona unde au fost locurile cu spargerile astea și sigur că oamenii au aflat din cartiere, muncitorii, ieșise multă lume; socotește că era duminică ora nouă, iar eu de dimineață am ieșit cu spaima asta că n-o să se mai întâmple nimic.

(...) O duminică însoțită, frumoasă, altfel. Și oamenii au ieșit toți să vadă și solidaritatea nu s-a realizat decât foarte târziu, pentru că toți tăceau. Era o lume mută, așa, care se plimba. Și era în aer o amenințare, pentru că pe toate străzile laterale pe zona unde fusese Tőkés, el a fost arestat deja în noaptea de 16 spre 17, toate străzile care dădeau în strada tramvaiului de la Küttl și toate celelalte erau împânzite de camioane cu soldați și tab-uri. Și aia stârnea un fel de tensiune.

Și au venit tot mai mulți oameni, tot mai mulți oameni și păseau așa pe cioburile alea de sticlă. Și-mi aduc aminte că am văzut un autocar cu turiști, cu număr de București, care veneau dinspre Universitate, au făcut colțul aici, la Piața Maria, și mergeau spre gară și se uitau la toate vitrinele devastate; nu am văzut în viața mea și

nu cred c-o să mai văd vreodată niște oameni mai uluiți decât cum se uitau oamenii ăia din autocarul ăla la tot ceea ce era, la toată spargerea aia de vitrine, care vorbea, era expresivă, spunea ceva.

Nimeni nu știa ce draci se întâmpla, dar dezordinea aia vorbea în locul oamenilor, că nimeni nu-ndrăznea să zică nimic. Și-atunci, înspre ora unsprezece, s-au adunat atât de mulți, tot așa, într-o tăcere, aici, în fața podului spre Catedrală. Dar în partea frizeriei unde fusese în noaptea aia lupta cu tancheta și unde erau pompieri, că tancheta aia a fost total devalizată de demonstrații și furtunul era aruncat în Bega. Și toată lumea se uita la furtunul ăla. Și ăla vorbea din apă. Erau lucruri care vorbeau așa, țipau, strigau revolta, povesteau ceva fără cuvinte despre o seară teribilă.

Și, la un moment dat, atât de multă lume s-a adunat acolo, că nu mai mergeau sau nici nu mai simțeau nevoia să mai, cum să spun eu, să mai păstreze normalitatea unei plimbări. Nu s-au mai plimbat. S-au oprit. Și-a rămas doar strada goală o vreme, după care și de pe-o parte și de pe alta a trotuarului, în fața podului, lumea a ocupat strada. Și toată lumea tăcea, măi. Nimeni n-avea curaj să strige sau să zică ceva. Și-atunci a apărut chestia aia extrem de ciudată pe care nu știu cine-o fi gândit-o. Soldați încolonați și-n față c-o fanfară. O fanfară militară care se apropia dinspre Küttl. Se-auzea cântarea. (...)

Nu mai fanfara aia cânta. Și eu m-am nimerit și-am stat exact unde e trecerea tramvaiului și șoseaua înaintea podului. Ei, și am văzut treptat cum lumea, pe măsură ce fanfara și soldații se-apropiau de frizerie, se-apropiau de intersecție și se-apropiau de zona unde erau oamenii blocați așa...nu era foarte gros blocajul acela, în jur de, să fi fost 60-70 de oameni, și am simțit cum lumea începe să se tragă ușor pe trotuare. Și ar fi scăpat să se ducă spre Catedrală și probabil că s-ar fi terminat totul dacă, și aici este un gest uluitor, dacă n-ar fi ieșit două femei în față, strigându-le: „Ce vreți? Să murim de foame?”. Și din momentul ăla a început lumea să strige „Jos, Ceaușescu!”. Momentul când au strigat „Jos, Ceaușescu!” i-au luat la asalt pe militari.

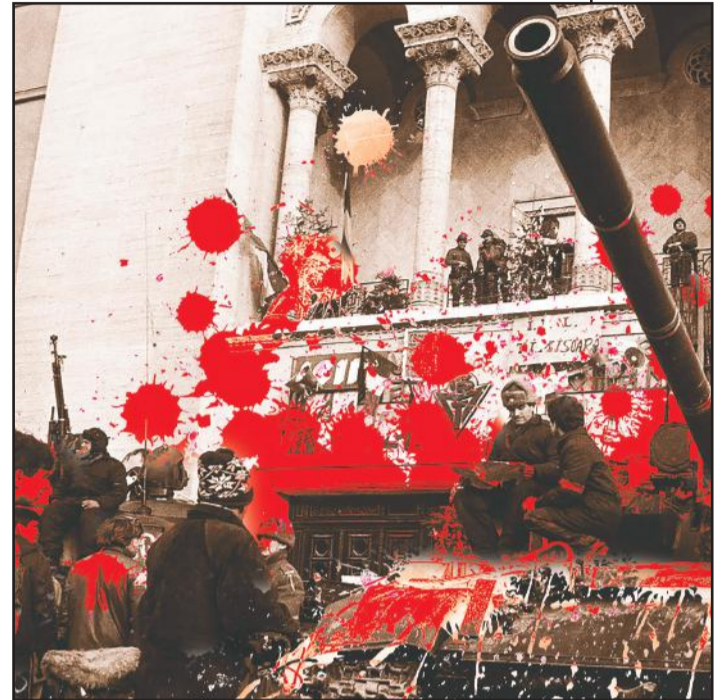
Nu le-au făcut nimic, dar i-au înconjurat strigând „Jos, Ceaușescu!”. Țăstia au trecut înconjurați de o mulțime enormă de oameni, care era deja înfierbântată și s-a spart tăcerea aia care dura de două ore apăsătoare, așa. Și strigătele alea de fapt realizau un tip de comuniune uluitoare. Că fără strigătul ăla nu s-ar fi putut realiza comuniunea. Strigătul a fost teribil și de fapt ăla a fost începutul din a doua revoltă, a doua pornire a răscoalei, din după-masa de 17.

Vezi, aicea toate speculațiile astea cu agenturi străine... Femeile astea erau femei simple care...(Care era imaginea lor? Am imaginea lor perfect. Erau muncitoare de-a dreptul. După-aia am refăcut și mi-am adus aminte cum a început Revoluția franceză, tot așa cu femei ieșind cu farfurii de tablă și bătând cu lingurile în ele. Păi, în ideea asta de foame a poporului. Înfometarea asta. Și ele au stărnit de fapt mulțimea, nici o agentură de nici un fel. N-au fost niște KGB sau niște ofițeri de la CIA să vină și să strige „ne-e foame”. Țăstia nu le era foame, adică toată speculația asta, poate c-or fi fost să vadă ce se întâmplă, numai că aici toate mecanismele psihologice fine, toate declicurile astea care schimbă istoria s-au făcut de oameni simpli. I-am văzut acolo, am văzut exact ce s-a întâmplat. Erau femei clar românce, după felul în care-au vorbit, și cu o pregătire medie și poate submedie. Oameni sărmani... Și ei au proiectat Timișoara în istorie, de fapt. (...)

Marie-Jeanne Bădescu (1958 – 2018), intervievată de **Simona Adam** în 2004

Ce evenimente mai importante au marcat viața orașului? (...) De când sunt eu pe lume, cel mai important eveniment mi se pare Revoluția de la 1989. După acest eveniment, pentru mine, personal, un alt eveniment deosebit de important a fost venirea Regelui la Timișoara. Eu aveam o mare admirație pentru Regele Mihai. (...) Noi repetăm fetei noastre și ea a înțeles foarte bine ceea ce-a fost înainte. Și-a înțeles dorința noastră de a se transmite prin ea și a nu se mai repeta ce-a fost înainte. Așadar, a fost perioada grea a anilor '80 și după aceea a fost perioada Revoluției, un alt moment foarte greu. Imediat după

Revoluție au început momente de derută, de neștiință, de apăsare, de întrebări: „De ce s-a tras?”, „De ce-au murit?”. Am avut la un moment dat sentimentul că am fost folosiți, c-a fost o mascaradă – nu știm nici noi. Eu am trăit o revoluție, și eu, și soțul meu, pot spune asta foarte sincer. Restul – e problema lor! Revoluția din 1989 mi-a influențat, de asemenea, viața și-i mulțumesc lui Dumnezeu că nu mi-a influențat-o în sensul de-a pierde un

membru al familiei. Ne-a murit în schimb un prieten cu care mai mergeam la schi – Virgil Nemoianu, care a scos oamenii în stradă de la U.M.T., a fost împușcat în ochi și a murit.

Alexandru Radovan (n. 1954), intervievat de **Simona Adam** în 2004

(La ce evenimente memorabile ați participat de când sunteți în oraș?) Decembrie '89, ca simplu locuitor care își exprimă alături de alte mii sau zeci de mii opțiunea. (Puteți să-mi detaliați puțin? Cum a fost, cum ați perceput du?) Pot să spun că evenimentul a apărut ex abrupto și probabil că istoria, după cincizeci de ani, va da explicația adevărată, fiindcă dincolo de nucleul care a conturat făgașul pe care noi ne vom dezvolta ulterior nu putem spune că mișcarea timișoreană n-a fost într-adevăr spontană. A reprezentat cinstea, crezul orașenilor, dar după un eveniment provocat – mă refer la cel de la locuința pastorului Tőkés. L-am trăit, pot spune acum, cu lacrimi în ochi. Regret acele zile.

Am văzut, de exemplu, cum chelnerii de la restaurantul „Sinaia” ieșeau și ofereau demonstrațiilor langoși și mititei în mod gratuit. Era, poate, în această imagine, ceva șocant. Cei care până atunci trebuiau mituiți ca să ne ofere diverse produse ni le dădeau acum gratuit. Am considerat că au făcut acest lucru din inimă, din suflet, și nu pentru a obține din partea noului val, ce anunța noua putere, o anumită clemență. Eram frați, practic, cu toți cei din jur. Se împărțea tot ce exista în oraș și împărțeam cu ei idealul unei lumi noi, nu atât de departe ca până astăzi.

Trebuie să recunosc că primul pas a fost pentru noi cel spre un model de societate de tip *perestroika*. Nu vedeam mai departe de Gorbaciov sau de modelul iugoslav de atunci. Ulterior, după câteva săptămâni, s-au creionat și ceilalți pași, fără comunism. Dar pot spune că acea trăire la nivelul masei, care bineînțeles că este studiată de sociologi, de psihologi, este explicabilă și nu se poate compara cu nicio alta la nivelul solidarității cu ceilalți oameni, la nivelul unui ideal pe care vrei să-l impui. Aveai impresia că istoria se croiește prin tine, nu-ți dădeai seama că totuși reprezinți un pion pe o anumită scenă mai mare.

Pagini realizate de **Smaranda VULTUR**

Memoria Revoluției la Timișoara Ziua de 17 decembrie 1989